

Fel kell mérni a lemondásból adódó tényleges megtakarítást is, hiszen nem kell rendelést feladni, nyomon követni, reklamálni és érkeztetni, kötetni, kölcsönözni és raktározni. Az előfizetésbeli megtakarítás nyilvánvaló ugyan, de kevésbé jelentős. Előfordulhat, hogy nem is keletkezik megtakarítás, csupán áthelyeződnek a kiadások, esetenként meg is nőnek.

Adódhatnak a térkihasználással (például a raktárban felszabaduló helyet munkaállomások elhelyezésére tudják felhasználni) és a személyzettel (annak munkaidejével, képességeivel) kapcsolatos változások is.

Amikor egy-egy könyvtár saját döntési szempontjait összefoglalja egy ilyen szabályzat megfogalmazása során, célszerű rögzítenie azt is, hogy

- a nyomtatottal szemben az elektronikus változatot részesíti előnyben, kivéve, ha valamilyen nyomós érv szól a nyomtatott változat mellett;
- kétféle formátum előfizetését csak nagyon indokolt esetben engedélyezi;

- olyan kiadványokat támogat, amelyek a tudományos kommunikáció átalakulását segítik;
- ésszerű árképzési stratégiával rendelkezik;
- fel kívánja gyorsítani a döntéshozatalt és a munkafolyamatokat;
- támogatja az interdiszciplinaritást;
- rövid távú nyereség helyett hosszabb távú célok elérésére törekszik;
- a lemondásra vonatkozó döntéseket mindig adatokkal támasztja alá;
- semmiképpen sem ír alá szükségtelen korlátozásokat tartalmazó licenceket.

Az ARL tagkönyvtárai most kezdik felismerni az ilyen irányelvek jelentőségét és hasznosságát.

/RUPP-SERRANO, Karen – ROBBINS, Sarah – CAIN, Danielle: Canceling print serials in favor of electronic: criteria for decision making. = Library Collections, Acquisitions, & Technical Services, 26. köt. 2002. p. 369–378./

(Hegyközi Ilona)

A Bibliotheksdienst című folyóirat tudományometriai elemzése

A *Bibliotheksdienst* (BD) a *Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände* orgánuma. A berlini Zentral- und Landesbibliothek adja ki, évente tizenegyszer jelenik meg, átlagosan 2250 lapon (ebből 200-300 hirdetés). A 4000 előfizetőnek 90%-a Németországban él. Az előfizetők között 50%-ot tesznek ki az egyének, 40%-ot a könyvtárak, és 10%-ot az információs intézmények. A nyomtatott verziót három hónap késéssel követi a digitális forma.

Az ún. *Grazia Colonia* projekt keretében a Fachhochschule Köln – Fakultät für Informations- und Kommunikationswissenschaft és a Karl-Franzens-Universität Graz/Institut für Informationswissenschaft hallgatói tudományometriai elemzésnek vetettek alá 40 nemzetközi és 10 német könyvtár- és információtudományi folyóiratot részben egy kérdőíves felméréssel (2002-ben), részben idézetelemzéssel.

A grazi csoport azt vizsgálta, mi az egyes folyóiratok relevanciája a kutatók és a gyakorlati szakemberek szempontjából, a kölniek pedig az 1997–2000-es időszakra vonatkozóan manuális módszerrel a 10 német folyóirat forráscikkeit és hivatkozásait (1500 cikk, 10 500 hivatkozás), s az

Institute for Scientific Information Journal Citation Reports alapján a teljes vizsgált halmaz (50 folyóirat) 6000 cikkének 90 000 hivatkozását elemezték. Az eredményeket már közzé is tették (*Grazia Colonia: Informationswissenschaftliche Zeitschriften in scientometrischer Analyse*. Köln: FH Köln, Fachbereich Bibliotheks- und Informationswesen, 2002. 126 p. és *Grazia Colonia: Scientometrische Analyse. Zeitschriften des Bibliotheks- und Informationswesens in Vergleich*. = *Password*, 9. sz. 2002. p. 23–28.); most a BD-re vonatkozó adatokat ismertetik.

A graziak 257 feldolgozható kérdőívet kaptak vissza (köztük 228 gyakorlati szakembertől és 22 kutatótól érkezett). Közülük 196-an gyakrabban vagy ritkábban olvassák a BD-t (a második helyen a *Buch und Bibliothek* áll 177 említéssel). A cikket általában jól tudják hasznosítani tevékenységük során: 55-en nagyon gyakran, 86-an gyakran, 44-en ritkán. 40 személy már publikált a BD-ben, sőt 15-en kétszer vagy háromszor is. (Itt a *Buch und Bibliothek* megelőzi a BD-t 42 szerzővel.) 91 válaszoló tartja személyesen fontosnak, hogy a BD-ben publikáljon, függetlenül attól, hogy már publikált-e, vagy csak szándékában áll. (Mind az

olvasási, mind a publikálási szokások arra utalnak, hogy a német nyelvű olvasók előnyben részesítik a német nyelvű folyóiratokat.)

Az idézetelemzés megállapítása szerint a BD-ben 1997 és 2000 között évente 90-100 cikk jelent meg. Az első két évhez képest a második két évben közel 80%-kal több hivatkozást regisztráltak: a szerzők hivatkozási stílusa határozottan megváltozott.

A regionális impakt faktor (a vizsgálat számára kifejlesztett érték a német folyóiratok befolyásának mérésére) 1997 és 2000 között 0,41-ről 0,27-re csökkent, ami azt mutatja, hogy a BD hatása a kutatásra alaposan csökkent. A BD átlagos 0,335-ös értékkel az 50 folyóirat középmezonyében helyezkedik el. A vezető folyóiratok jóval nagyobb értékkel bírnak: *Journal of Documentation* – 1,519, *Journal of the American Society for Information Science and Technology* – 1,291, *Library Quarterly* – 1,052. Sőt a német folyóiratok közül is megelőzi a DB-t a *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie* (0,438), a *Bibliothek. Forschung und Praxis* (0,420) és az *ABI-Technik* (0,339). Mindez megerősíti *Eugene Garfield* megállapítását, mely szerint noha a német tudományos folyóiratoknak regionális jelentőségük van, hatásukat illetően nem képesek lépést tartani a nemzetközi orientációjú folyóiratokkal.

A hivatkozások aktualitása 1997 óta folyamatosan csökkent, vagyis egyre inkább tekintettel vannak a történelmi előzményekre, ami a tudományos elismertség előfeltétele. Az 50 vizsgált folyóirat átlagos felezési ideje 4,62, a BD-é 2,50. Az impakt faktor szerint vezető folyóiratoknak magas a felezési idejük: „J Doc” 5,10, „J ASIST” 7,75.

A BD szerzőinek hivatkozási hajlandósága (átlagosan 5,27 hivatkozás cikkenként) jóval az 50 folyóirat átlagos értéke (15,93) alatt marad. (Itt a *Library Quarterly* vezet cikkenként 42,94 hivatkozással.) Egyébként a német információtudományi folyóiratokban jóval kevesebb a hivatkozás, mint a nemzetköziekben: 8,65 szemben 18,26 hivatkozással. A hivatkozások megmutatják, mennyire kapcsolódnak a szerzők a korábbi kutatási eredményekhez; egyáltalán: a hivatkozási hajlandóság a tudományosság mutatójának is tartható.

A BD szerzői gyakran idézik a saját folyóiratban (a BD-ben) megjelent cikkeket, átlagosan 12,69-szer. Ez messze a szakterület átlagos értéke (5,94) fölött áll. Az önhivatkozások mértéke a szerzők nyitottságára, illetve elzárkózására utal.

Ha a BD-ből származik a hivatkozások kerekén 13%-a, honnan ered a többi 87%? A hivatkozások klaszterét bemutató ábra szerint a BD központi helyet foglal el: a szerzők különféle forrásokat idéznek (a legtöbbször – 119 – a *ZfBB*-t), s gyakran idéztetnek más folyóiratok által (a leggyakrabban a *Bibliothek. Forschung und Praxis*-ban). Szembetűnő, hogy 1999 hivatkozás angol nyelvű folyóiratokra utal. Egyébként azonban meg kell állapítani, hogy a német nyelvű folyóiratok többnyire egymást idézik, külföldieket csak marginálisan. Ez fordítva is áll: külföldi folyóiratok oly kevéssé hivatkoznak német folyóiratokra, hogy e vizsgálatban nem is bukkant felszínre.

JUCHEM, Kerstin: Der Bibliotheksdienst in scientometrischer Analyse. = Bibliotheksdienst, 36. köt. 12. sz. 2002. p. 1732–1740.

(Papp István)

A Naučnye i tehničeskije biblioteki folyóirat profiljának megváltozása

Bizvást mondhatjuk: a folyóiratok az általuk közölt tanulmányoknál-cikkeknél fogva a szolgált szakma életének a tükröi. Különösen elmondható ez a *Naučnye i tehničeskije biblioteki* folyóiratról, amelynek szerkesztősége liberális elveket követ, amin azt kell érteni, hogy nem él „megrendelt” cikkekkel, a beérkezett cikkeket tartalmilag nem módosítja, és szerkesztők által írt rovatai sincsenek. Így ami megjelenik hasábjain, azt a „tisztán” szakmai közvélemény egy-egy részecskéje, summázottan pedig profilmutató.

A szerző az említett közvélemény vonatkozásait olyaténképpen vizsgálja, hogy a lap 1983 és 1987, illetve 1997 és 2001 között megjelent közleményeinek számából tematikus és könyvtár típus szerinti rangsorokat állít fel, majd levonja a belőlük adódó következtetéseket.

1983 és 1987 között a rangsort tematikus szempontból a könyvtárügy szervezete vezeti (150 közlemény), majd a könyvtári tájékoztatás következik (120). A harmadik helyet – jökora lemaradással